

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

METHODOLOGICAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY SCHOOL IN THE SYSTEM OF HIGHER VOCATIONAL EDUCATION

Статтю присвячено проблемі професійної підготовки вчителів початкової школи в системі вищої освіти. Розкрито зміст поняття «методична підготовка вчителя» як складника професійної підготовки до практичного здійснення трьох видів педагогічної діяльності: навчання, виховання і розвитку учнів засобами навчального предмета і засобами вивчення навчального предмета. Проаналізовано існуючу практику методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи з позиції уявлень викладачів, які здійснюють таку підготовку. Виокремлено та охарактеризовано теоретичний і практичний складники методичної підготовки вчителів початкової школи. Встановлено, що найважливішим аспектом методичної підготовки є інтеграція професійних знань студентів на основі використання сучасних педагогічних технологій, активних та інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють становленню професіоналізму майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: методична підготовка, інтеграція, система професійної підготовки, майбутні вчителі початкової школи.

Статья посвящена проблеме профессиональной подготовки учителей начальной школы в системе высшего образования. Раскрыто содержание понятия «методическая подготовка учителя» как составляющей профессиональной подготовки к практическому осуществлению трех видов педагогической деятельности: обучение, воспитание и развитие учащихся средствами учебного предмета и средствами изучения учебного предмета. Проанализирована существующая практика методической подготовки будущих учителей начальной школы с позиции представленной преподавателей, осуществляющих такую подготовку. Выделены и охарактери-

ризованы теоретическая и практическая составляющие методической подготовки учителей начальной школы. Установлено, что важнейшим аспектом методической подготовки является интеграция профессиональных знаний студентов на основе использования современных педагогических технологий, активных и интерактивных форм и методов обучения, способствующих становлению профессионализма будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: методическая подготовка, интеграция, система профессиональной подготовки, будущие учителя начальной школы.

The article is devoted to the problem of vocational training of primary school teachers in the system of higher education. The essence of the concept "methodical preparation of a teacher" has been enclosed as a component of professional vocational training in the process of practical realization of three types of pedagogical activity: teaching, upbringing and development of students by means of a educative subject and means of studying an educational subject. The existing practice of methodical preparation of future teachers of elementary school from the point of view of teachers carry out such training has been analyzed. The theoretical and practical components of methodical preparation of primary school teachers are distinguished and characterized. It has been established that the most important aspect of methodical preparation is the integration of professional knowledge of students on the basis of the use of modern pedagogical technologies, active and interactive forms and methods of teaching that contribute to the formation of the professionalism of future teachers of elementary school.

Key words: methodical preparation, integration, system of professional training, future teachers of elementary school.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У більшості розвинених країн світу нині інтенсивно розробляється концепція сталого розвитку. Важливим складником такої стратегії є система освіти, зорієнтована на сталий розвиток. Освіту для стійкого (сталого) розвитку (education for sustainable development) пов'язують з її спрямованістю в майбутнє, з пріоритетом культурного розвитку особистості, розумінням різноманіття цінностей природи, відображенням єдності природи і суспільства, цілісності світу. Нова освітня парадигма тісно пов'язана з інтегративним підходом до визначення змісту і розробки технологій організації навчально-виховного процесу на всіх рівнях, від початкової школи до підготовки в закладах вищої освіти (ЗВО).

У проекті Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2022 роки визначено ключові напрями, пріоритетні завдання і механізми

реалізації державної політики у сфері освіти, структуру та зміст системи освіти, що вимагає якісної підготовки майбутніх фахівців. Державним стандартом початкової загальної освіти [2] визначено зміст цього рівня освіти, який ґрунтується на загальнолюдських і національних цінностях та принципах науковості, доступності й перспективності, світського характеру освіти, полікультурності, взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку особистості дитини та зумовлює відповідний відбір змісту і чітке визначення результативного складника його засвоєння [3, с. 144–147].

Методична підготовка майбутнього вчителя виступає важливим напрямом і необхідним завданням у реформуванні вищої педагогічної школи. Сучасні тенденції розвитку освітньої галузі вимагають від педагогічного закладу вищої освіти формування особистості майбутнього вчителя,

УДК 378.373:3

Грицько В.В.,

викладач суспільних дисциплін
Гуманітарно-педагогічного коледжу
Мукачівського державного університету

здатного до впровадження освітніх інновацій, здійснення педагогічної рефлексії, оволодіння навичками та вміннями науково-методичної діяльності, що забезпечить його професійну самореалізацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню проблем професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи приділяється належна увага, зокрема таким її аспектам: методологічні основи професійної підготовки вчителів у системі професійної освіти (І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало, С. Сисоєва); організаційно-технологічні аспекти системи професійної педагогічної освіти (Г. Козлакова, В. Луговий, П. Сікорський); теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів (О. Антонова, В. Бондар, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна); компетентісно зорієнтований підхід до підготовки майбутніх учителів (В. Беспалько, Л. Онищук, Л. Петровська, В. Петрук) тощо. У наукових дослідженнях актуалізовано проблему вдосконалення професійної підготовки вчителів початкової школи в таких напрямках: окреслення теоретичних і методологічних засад підготовки майбутніх учителів початкової школи (К. Авраменко, В. Желанова, О. Мороз, О. Савченко та ін.); аналіз проблем ступеневої освіти вчителів початкових класів (С. Влащенко, І. Дарманська, Н. Казакова, Л. Хомич та ін.); виокремлення та врахування особливостей підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення дослідницької роботи (Н. Кічук, Л. Коржова, С. Мартиненко та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З огляду на це методична підготовка майбутніх учителів початкової школи зазнає певних змін і спрямована на застосування інноваційних технологій навчання та модернізацію традиційних, що потребує поглибленого вивчення.

Мета статті – визначення особливостей методичної підготовки в системі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Пріоритетною проблемою вищих навчальних закладів педагогічного спрямування на етапі інтеграції України до європейського освітнього простору є підготовка вчителя нової генерації: сучасній школі потрібні вчителі, здатні забезпечити реалізацію творчого потенціалу учня [7, с. 147]. У сучасному суспільстві XXI століття беззаперечними цінностями визнано саморозвиток, самоосвіту, самопроекування, самореалізацію та самоактуалізацію особистості, що стало підґрунтям нової парадигми в педагогіці особистісно-орієнтованої освіти. Тому традиційна система професійної підготовки вчителів, незважаючи на всі її позитивні надбання, не є достатньою для задоволення запитів сучасної педагогічної практики. У нових соціально-педагогічних умовах виокремлюється потреба в учителях з яскраво вираженою творчою індивідуальністю,

орієнтованих на розвиток особистості кожного учня [8, с. 39].

Методична підготовка майбутніх учителів передбачає оволодіння сучасними методиками і педагогічними технологіями засвоєння навчальних дисциплін під час вивчення спеціальних курсів [1, с. 12]. Основним результатом методичної підготовки майбутніх учителів є готовність студентів оптимізувати процес опанування навчальних предметів молодшими школярами, сприяти вихованню та розвитку школярів засобами навчального предмета і засобами процесу навчання, а також готовність до дослідницької діяльності з поглибленого вивчення проблем такого навчання, виховання і розвитку школярів.

Ключовими концептуальними положеннями цілісної системи методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, на думку З. Курлянд, є забезпечення реальних умов для формування загальної та професійної культури особистості вчителя як ефективного шляху створення можливостей для втілення в майбутній професійній діяльності високого професіоналізму. Це досягається на основі спрямованості вищої освіти у таких напрямках:

- реалізація особистісно-діяльнісного і культурологічного підходів у цілісній методичній системі підготовки майбутніх учителів початкової школи, яка ґрунтується на цілісному розвитку особистості в процесі всієї навчальної діяльності;

- формування особистості шляхом урахування програмно-цільової та професійної спрямованості методичної системи як умови забезпечення загальнокультурного розвитку і професійної готовності особистості в єдності з потребнісно-мотиваційною, інтелектуальною, практично-діяльнісною, емоційно-вольовою сферами;

- безперервність гуманітарної підготовки як сукупності форм, засобів і методів освіти і практики, які стимулюють розвиток культури майбутніх педагогів, розуміння ними значення людських цінностей у сучасному світі, яка передбачає цілеспрямований вихід на гуманітарні проблеми всіх навчальних дисциплін у підготовці педагогів [5, с. 307].

Отже, методична підготовка майбутніх учителів передбачає вирішення таких завдань: опанування знань, навичок, умінь методичної діяльності, спрямованої на розвиток студентів педагогічних здібностей, ознайомлення з педагогічною майстерністю творчих учителів, передовим досвідом педагогічних колективів тощо. Тому методичну підготовку майбутніх учителів слід розглядати як цілісну систему педагогічних дій, заходів, спрямованих на інтеграцію теоретичних і практичних складників, які є важливим чинником їхньої майбутньої якісної методичної діяльності в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

У методичній підготовці майбутніх учителів початкової школи доцільно виокремити теоретичний і практичний аспекти. Теоретичний аспект методичної підготовки відображає оволодіння знанням загальних закономірностей навчання певного предмету, знанням концепцій і теорій навчання навчальному предмету, певний рівень базового знання змісту навчального предмета тощо. Теоретичний аспект методичної підготовки виявляється в умінні майбутніх учителів початкової школи дати характеристику поняттям і способам дій зі змісту навчального предмета, окреслити педагогічні дії, проаналізувати зміст шкільних підручників на предмет несуперечливості й науковості навчальних матеріалів та їхню доступність учням. Теоретична методична підготовка – це також знання теоретичних основ навчального предмета [6, с. 74].

Оволодіння методиками і технологіями навчання певного предмета в початковій школі неможливо без наявності в студентів відповідних предметних знань з математики, української мови, літературного читання, природознавства тощо. Водночас проблема зв'язку вивчення математики і методики навчання математики, літератури і методики навчання літературному читанню, української мови та методики навчання українській мові, природознавства і відповідної методики завжди стояло гостро. У початковій школі неможливо безпосереднє перенесення відомостей з відповідної науки. Молодші школярі лише починають знайомство з поняттями відповідних дисциплін, і це знайомство повинно відбуватися на мові, доступній дітям, та спиратися на досвід чуттєвого пізнання дітей, на дошкільний, досить багатий досвід освоєння відповідної галузі знань. Тому знання вчителів початкової школи повинні суттєво відрізнитися від відповідних знань учителів-предметників.

Загалом, предметні знання вчителів початкової школи повинні бути не вузькопредметними, а психологічними, філософськими та забезпечувати учням не тільки засвоєння, а й «проживання знання», забезпечити «живе знання» кожного учня. «Живе» знання завжди упереджено охоплює відомості про суб'єкта знання, тобто самого себе [8, с. 43].

Найважливішу частину методичної підготовки становить практична підготовка майбутніх учителів початкової школи. Практична підготовка вчителя – це підготовка, яка забезпечує практичне володіння компонентами педагогічної діяльності, готовність вирішувати педагогічні завдання в реальних умовах навчально-виховного процесу відповідного профілю педагогічної освіти [1, с. 32]. Як доцільно зазначає І. Пальшакова, практична підготовка забезпечується педагогічною практикою і практико-зорієнтованими змістом та організацією практичних і лабораторних занять. Найкращим чином така підготовка забезпечується

тоді, коли педагогічна практика залучається в методичну дисципліну як елемент її змісту. Таке залучення можливе шляхом проведення частини практичних і лабораторних занять з методичних дисциплін на базі школи, а іншої частини – в інтерактивних формах поза школою [4, с. 219].

Професійно-педагогічна спрямованість методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи є складною і багатопланою сукупністю методологічних, дидактичних, методичних, організаційних чинників і стратегій впливу на особистість студента з метою формування у нього професійної готовності до викладання в початковій школі. Тому стратегічна мета методичної підготовки студентів у сучасних умовах – навчити майбутніх учителів комплексно вирішувати завдання освіти молодших школярів, використовуючи інтегративні методики і технології навчання для досягнення високих результатів [9, с. 197]. Методична підготовка майбутніх учителів початкової школи адекватна цілям і завданням навчання, якщо вона цілісна, інтегративна за характером та інструментальна за змістом. Тому методичну підготовку доцільно розглядати як взаємодіючі складники фахової підготовки, які спільно функціонують на основі диференційованих освітніх запитів особистості, що розвивається, та соціально-економічних, культурно-духовних потреб суспільства.

Цільовими і частково змістовними аспектами методичної підготовки майбутніх учителів початкових класів на рівні загальних стратегічних орієнтацій, на думку О. Пометун та О. Комар, є відображення цілісності навколишнього світу, розкриття єдності складників системи «природа – людина – суспільство». Водночас науковці відзначають, що в сучасних умовах викликає критику співвідношення так званих «знаннєвого», «діяльнісного» і «ціннісно орієнтованого» компонентів у процесі фахової підготовки. Дотепер продовжує домінувати «знаннєвий» складник, тоді як основним напрямом модернізації початкової освіти визнана орієнтація на формування цілісної особистості молодших школярів [6, с. 83].

Методична підготовка майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти, на думку І. Упатової, повинна охоплювати такі компоненти:

1) *ознайомлення* з навчальними програмами і підручниками з предметів, які вивчаються в початковій школі загальноосвітніх навчальних закладів; методикою викладу навчального матеріалу шкільних курсів початкової школи; передовими технологіями навчання в початковій школі; досягненнями в галузі психології та педагогіки щодо навчання молодших школярів та роботи з їхніми батьками; шляхами підвищення ефективності освітнього процесу в початковій школі; сучасними засобами навчання та методикою їх використання;

2) знання основ дисциплін, які вивчаються в початковій школі; передового педагогічного досвіду; відповідних державних нормативних документів тощо;

3) розвиток уявлень про методичну роботу вчителя початкової школи; творчого потенціалу; педагогічної майстерності;

4) сформованість навичок самоосвітньої методичної роботи [9, с. 199].

Слід зазначити, що основою методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи є вивчення загальнопрофесійних дисциплін, циклу професійно орієнтованих дисциплін із методиками викладання та циклу дисциплін вільного вибору студентів, зміст яких сприяє формуванню методичних знань, навичок, умінь.

Висновки. Таким чином, вирішення проблеми вдосконалення методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти відбувається тоді, коли предметом методичної підготовки є відкриття студентами методичної організації спільної діяльності з дітьми, а змістом є оволодіння дослідницькою компетентністю як способом організації діяльності у виборі методичних засобів для організації спільної діяльності на уроці. З огляду на це змінюється і якість методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи, яка охоплює:

1) дослідження процесу особистого проведення уроку;

2) виконання дослідницьких дій у пошуку і створенні методичних засобів в організації спільної діяльності з молодшими школярами;

3) дослідження способів залучення школярів до спільної діяльності;

4) використання методичних прийомів на основі зіставлення, порівняння існуючих та врахування ситуацій спільної діяльності на уроці;

5) дослідження навчального матеріалу й умов його використання в освітній діяльності;

6) дослідження умов і можливостей «роботи» існуючих схем (уроків, способів), їхнього перетворення і створення нових форм;

7) вивчення й аналіз власної позиції у виборі методичних засобів для організації спільної діяльності на уроці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Глузман Н.А. Система формування методико-математичної компетентності майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2011. 44 с.

2. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Початкова освіта*. 2011. № 8. С. 8–30.

3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1–4 класи. Київ : Видавничий дім «Основа», 2011. 392 с.

4. Пальшкова І.О. Практико-орієнтований підхід у формуванні професійно педагогічної культури вчителів початкових класів: теоретико-методологічний підхід : монографія. Одеса, 2008. 339 с.

5. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / за ред. З.Н. Курлянд. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2007. 495 с.

6. Пометун О.І., Комар О.А. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів: інтерактивні технології у ВНЗ : навч. посіб. Умань : РВЦ «Софія», 2007. 166 с.

7. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти. Київ : СПД «Цудиневич Т.І.», 2007. 204 с.

8. Савченко О.Я. Компетентнісна спрямованість нових навчальних програм для початкової школи. *Гірська школа українських Карпат*. 2015. № 12–13. С. 39–45.

9. Упатова І.П. Методична підготовка майбутніх учителів початкової школи як педагогічна проблема. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. Вип. 4 (73). С. 192–200.